

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVIII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

24 лютого 2026

Київ 2026

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів ХХVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. Т.В. МАРЕНИ, Київ: МДУ, 2026. с. 353

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 9 від 25 лютого 2026 року)

Редакційна колегія:

Голова Марена Т.В., в.о. ректора МДУ, кандидат економічних наук, доцент;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Демидова Ю.О., проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали ХХVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 24 лютого 2026 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методик викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний університет, 2026

Ткаченко Олена,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та фінансів
Маріупольський державний університет

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

Сукупність глибоких трансформацій економічного, інституційного та геополітичного характеру, які безпосередньо впливають на механізми включення національної економіки у світове господарство, актуалізують дослідження у сфері аналізу і дієвого управління зовнішньоекономічною діяльністю і її розвитком. Для України в сучасних умовах зовнішньоекономічна діяльність є тією сферою, що забезпечує не лише економічні інтереси її компаній, а і виступає важливим важелем виживання. Саме тому ідентифікація чинників її розвитку і формування відповідної сучасним викликам системи управління є актуальним завданням і з наукової, і з практичної точок зору.

Аналіз динаміки зовнішньоекономічної діяльності показав коливання її обсягів у контексті війни. У 2022 р. після початку повномасштабної війни загальний експорт значно знизився (приблизно на 35 % до 2021 р.), що відображає розрив логістичних ланцюгів та втрату доступу до деяких ринків. Імпорт також знизився, але меншою мірою, що спричинило розширення дефіциту торгівлі. Відновлення зовнішньої торгівлі відбулося у 2023–2024 рр., що відображає адаптацію підприємств до нових умов, стабілізацію логістики та пошук нових ринків. Слід зазначити, що збільшення експорту у 2024 р. (приблизно на 13 % до попереднього року) є важливим сигналом стійкості експортного потенціалу України всупереч війні. В експорті продовжують домінувати продукти АПК (зерно, олія) і металургійна продукція, а в імпорті - машини, обладнання, транспорт, хімічна продукція та енергоносії [1]. Торгівельний баланс залишається дефіцитним в умовах, коли імпорт перевищує експорт, що підсилює потребу у політиці стимулювання експорту та управлінських рішеннях щодо імпортозаміщення та диверсифікації ринків.

При загальній тенденції змін, слід зазначити менш інтенсивне падіння експорту послуг у порівнянні із експортом товарів (-11 % проти -35 %), значне зростання їх імпорту у 2022 р. (+86 %) із наступним зниженням у 2023-2024 рр. (рис. 1).

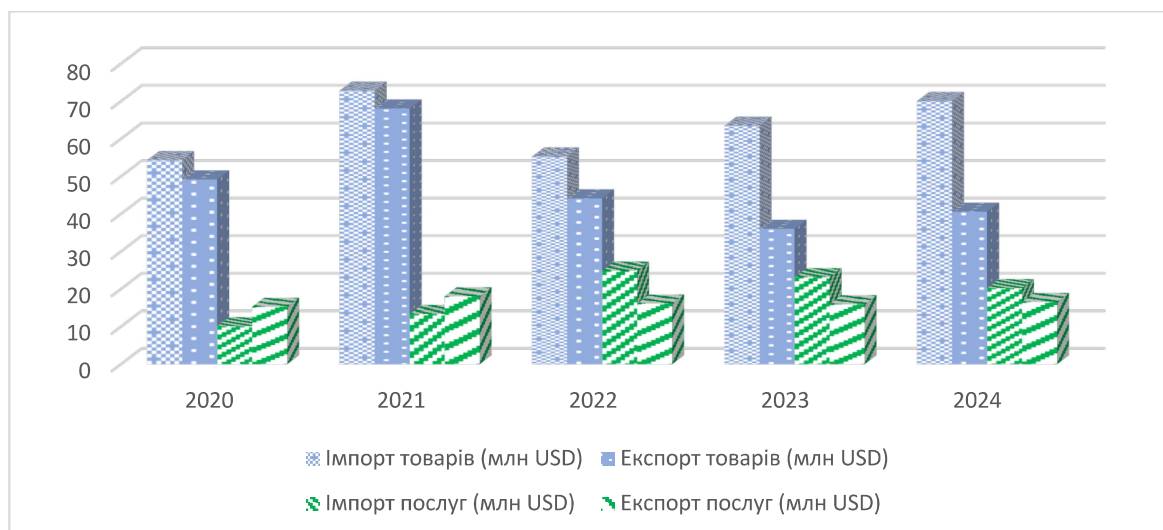

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту і імпорту товарів і послуг в Україні в 2020-2024 рр.

Побудовано автором за даними [1].

Враховуючи важливість зовнішньоекономічної сфери для економіки України були виділені основні чинники, що впливають на її поточний стан і мають враховуватися при здійсненні управління на різних рівнях її реалізації.

Воєнні дії та повоєнна перспектива відновлення економіки істотно змінюють умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності, тому що руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, обмеження морських шляхів, втрата бізнесів на окупованих територіях, переорієнтація експортно-імпортних потоків, зростання можливих ризиків і транзакційних витрат вимагають нових підходів до управління зовнішньоекономічними операціями як на рівні підприємств, так і на рівні держави. У цих умовах ефективне управління зовнішньоекономічною діяльністю стає критичним фактором економічної стійкості та виживання бізнесу.

Поглиблення євроінтеграційних процесів потребує гармонізація національного законодавства з нормами ЄС, адаптації до європейських технічних регламентів, стандартів якості, екологічних та соціальних вимог, що має враховуватися в системах управління зовнішньоекономічною діяльністю і потребує наукового обґрунтування сучасних управлінських інструментів, здатних забезпечити конкурентоспроможність українських суб'єктів на європейських та глобальних ринках.

Дієве управління зовнішньоекономічною діяльністю неможливе без врахування глобальних змін у світовій торгівлі і економіці в цілому [2, с. 347]. Аналіз основних змін на світовому ринку дозволив виділити наступні: провідним експортером світу є і залишається ЄС із часткою більш ніж 30 % (із врахуванням торгівлі в середині ЄС); значною є і залишається частка товарного експорту на внутрішньо регіональних ринках країн Європи, Азії і Північної Америки; змінилося співвідношення в структурі торгівлі товарами між розвиненими країнами

і країнами, що розвиваються, в сторону збільшення частки останніх і зменшення частки країн розвинених; продовжується зростання значення Китаю в структурі світового ринку, який нині є одним із провідних світових експортерів; значне збільшення на ринку палива та гірничодобувної продукції частки найкрупніших експортерів за рахунок збільшення експорту, в основному, з США, ОАЕ і Австралії при незначному зниженні загальної частки найкрупніших імпортерів. Ці тенденції носять довгостроковий характер і мають враховуватися при формуванні стратегій виходу на ті, чи інші сегменти світового ринку. Важливим з цих позицій є і такі тенденції як, зокрема, зростання протекціонізму, фрагментація міжнародних ринків, перебої у глобальних ланцюгах доданої вартості, цифровізація міжнародної торгівлі. Для України це означає необхідність гнучкого та проактивного управління зовнішньоекономічною діяльністю з урахуванням високої волатильності зовнішнього середовища.

Важливим чинником залишається і потреба у структурній перебудові експорту України, тобто переході від сировинної моделі до експорту продукції з вищою доданою вартістю [3]. Реалізація цього завдання безпосередньо залежить від якості управлінських рішень у зовнішньоекономічній сфері, зокрема щодо вибору зовнішніх ринків, форм міжнародного співробітництва, партнерства, інвестиційних та інноваційних стратегій.

Все означене підкреслює зростаюче значення ролі державної політики щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю, яка має бути спрямована на підтримку експортерів, залучення іноземних інвестицій, розвиток експортно-кредитних агентств, торговельної дипломатії та механізмів страхування ризиків. Це зумовлює потребу комплексного дослідження взаємодії державних і корпоративних механізмів управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Література

1. Ukrainian exports increased by 13.4% to USD 41 billion in 2024. URL: <https://mu.edu.ua/c/NYQdN>.
2. Ткаченко О.Г. Діагностика економічної кон'юнктури в контексті національної безпеки. Міжнародна безпека в світлі сучасних глобальних викликів. Країни Балтії – Україна: єдність, підтримка, перемога: Збірник наукових праць. Київ: КНЕУ, 2023. С. 345-348. URL: <http://repository.mdu.in.ua/jspui/handle/123456789/4466>.
3. Ткаченко О. Концептуальні положення системно-структурних змін зовнішньоекономічної сфери України в повоєнний період. Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка : Маріуп. держ. ун-т. Київ: МДУ, 2023. С. 326-328. URL: <https://mu.edu.ua/c/4yGYV>.